

Ann. XV.

ROMAE, Mense Septembri MCMXII

Num. IX.

VOX VRBIS

DE LITTERIS ET BONIS ARTIBUS COMMENTARIUS

Semel in mense prodit

CONDIDIT ARISTIDES LEONORI EQUES

POSSIDET ATQUE ADMINISTRAT SOCIETAS EDITRIX ROMANA

Pretium annuae subnotationis, est:

In Italia: Libellarum **6**

ubique extra Italiam: Lib. **9** (Doll. **1,80**; Sch. **7**; M. **7**; Rubl. **4**; Coron. **9**)

ANTE SOLVENDUM ET RECTO TRAMITE MITTENDUM

AD SOCIETATEM EDITRICEM ROMANAM

ROMA — Via delle Coppelle, 35 — ROMA

SUBNOTATIO EXTRA ITALIAM FIERI POTEST:

IN RUSSIA

apud
Gebethner et Wolf

—
Varsoviae Polonorum
Rakowakie Przedmiescie, 15

apud

" Kronika Rodzinna ..

—
Varsoviae Polonorum
Krakowakie Przedmiescie, 6.

IN ANGLIA

apud

Burns and Oates

—
London W.
38, Orchard Street.

IN CANADA

apud

Libraire Granger Frères

—
Montreal
1699, Rue Notre-Dame

APUD
SOCIETATEM EDITRICEM ROMANAM

ROMA - Via delle Coppelle, 35 - ROMA

excerpta ex Commentario VOX URBIS veneunt, quae sequuntur:

ARRAE GORGONIAE

===== MILESIA FABULA =====

JOACHIM ANTONELLI COSTAGGINI

VEN. LIBELL. 0.60

EUPLIUS

ACTIO DRAMATICA =

===== JOANNS

B. FRANCESIA =

LATINIS VERSIBUS CONSCRIPTA

ET IN TRES ACTUS DISTRIBUTA

= EDITIO ALTERA =

VEN. LIBELL. 1.00

SATURIO

COMOEDIA =====

===== JOANNIS

B. FRANCESIA =

VERSIBUS SENARIIS CONSCRIPTA

ET IN TRES ACTUS DISTRIBUTA

= EDITIO ALTERA =

VEN. LIBELL. 1.00

QUAELIBET OPERA EDENDA SUSCIPIUNTUR

VOX URBIS

DE LITTERIS ET BONIS ARTIBUS COMMENTARIUS

Rerum index:

Divina inspiratio iuxta S. Thomae Aquinatis mentem.
Selecta ex bibliothecis et archivis. De iure latinam linguam augendi
novis vocabulis.

Humilem spiritum suscipiet gloria!

Ledi paucorum apud Italos. Aëream muscam lustrare.

Epigraphica.

Colloquia latina. Vestitus et deambulatio matutina.

Pontificiae aedes Viterbii.

Acta Pontificia. Sanctissimi Domini Nostri Pii Divina Providentia
Papae X Epistola Encyclicae ad Archiepiscopos et Episcopos Americae
latinae de conditione Indorum.

Ex Sacris Congregationibus Romanis sententiae novissimae se-
lectae. Ex Commissione de Re Biblica.

Diarum Vaticanum. Coram SSmo. admissiones. — Pontificiae electiones.
— Vita sancti viri clarioris. — Varia.

Annales. — Bellum inter Italos atque Turcas. — Mauritanae res.

Publici per orbem coetus legibus ferendis.

Per orbem.

Constantiniani paciferi decreti memoria latine in scenis acta.
libri recens done accepti.

loci. Memor florentis aetatis. — E discipulo Magister.

Aenigmata.

Appendix; Anthea.

DIVINA INSPIRATIO IUXTA S. THOMAE AQUINATIS MENTEM

Tria Ecclesiae Concilia, Florentinum, nempe, Triden-
tinum et Vaticanum, de sacrorum librorum auctore, eo-
rundemque librorum inspiratione sermonem fecerunt. In
Decreto siquidem pro Iacobitis, a Conc. Florentino lato,
legitur (*Denz.*, 600): « Unum atque eundem Deum Ve-
teris et Novi Testamenti, hoc est, legis et prophetarum
atque evangelii profitetur auctorem: quoniam eodem
Spiritu Sancto inspirante, utriusque Testamenti Sancti
locuti sunt ».

Concilium autem Tridentinum (Sess. IV, *De canon.
Scripturis* — *Denz.*, 666) statuit « S. q. autem libros
ipsos integros cum omnibus suis partibus, prout in Ec-
clesia catholica legi consueverunt, et in veteri vulgata
Latina editione habentur, pro sacris et canonicis non
susceperit..... a. s. ». Denique Vaticanum Concilium
(Sess. III c. 2 *de Revel.* — *Denz.*, 1636) de libris sacris
ait: « Eos vero Ecclesia pro sacris et canonicis habet,
non ideo, quod sola humana industria concinnati, quod
revelationem sine errore contineant; sed propterea,
quod Spiritu Sancto inspirante conscripti Deum habent
auctorem ».

Sed quid sub « inspirationis » voce tria praefata Con-
cilia significare voluerunt?

Paucis abhinc diebus Prof. Pope (1) fatebatur theo-
logos, qui Conciliis Florentino, Tridentino necnon Va-
ticano interfuerunt, Scholasticos esse, librumque rursus,
quem in suis adhibuerunt decisionibus uti ducem, Sum-
mam Divi Thomae Aquinatis fuisse. Facilius propterea
ad divinae inspirationis intelligentiam pervenimus, si
Scholasticorum *Principis* mentem circa eandem divi-
nam Inspirationem investigabimus.

Hisce omnibus fas est addere, quae F. Girerd ultimis
scripsit temporibus (1), videlicet, quamvis multa circa
divinae inspirationis indolem in lucem prodierint, nul-
lum progressum esse habitum, fereque nos cogi in di-
vinae inspirationis conceptu a S. Thoma olim tradito
manere.

Quae ex Doctoris Angelici scriptis nobis apparent,
dum de prophetia sermonem habet (2), huiusmodi sunt:
a) Omnia quae ad cognitionem pertinent, sub prophetia
comprehendi possunt. — b) Prophetia secundo con-
sistit in locutione, prout prophetae ea quae divinitus
edocti cognoscunt, ad aedificationem aliorum annuntiant.
— c) Ad prophetiam requiritur inspiratio, quantum ad
mentis elevationem. Merito propterea quae ab Angelico
praeceptore circa prophetiam scripta sunt, ad ipsam-
met Inspirationem extendenda esse videntur. Hinc:

I. — Inspiratio, mentis quaedam elevatio est, a Spi-
ritu Sancto effecta. En Angelici verba: « In prophetia
requiritur quod intentio mentis elevetur, ad percipienda
divina. Unde dicitur Ezech. II, 1: Fili hominis, sta
super pedes tuos, et loquar tecum. — Haec autem ele-
vatio intentionis fit Spiritu Sancto movente; unde ibi-
dem subditur: Et ingressus est in me spiritus, et sta-
tuit me super pedes meos. Postquam autem intentio
mentis elevata est ad superna, percipit divina ». (3)

II. — Inspiratio, intellectus necnon voluntatis scri-
ptoris sacri, motio quaedam est. « Nec lumen prae-
dictum, — inquit Angelicus, — (prophetia) remanet
mente, nisi quando actualiter divinitus inspiratur. Et
inde est quod sancti de prophetia loquentes, de ea per
modum passionis loquuntur, dicentes eam inspirationem
vel tactum quemdam, quo Spiritus Sanctus dicitur tan-
gere cor prophetae..... Est quaedam vis (spiritus pro-

(1) *Annales d. Philos. Chrét.* — Mars, 1904, p. 621.

(2) II-II^{ae} p. q. CLXXI, a. 1. ad 4. Lege etiam *Prolog.*

(3) Ib.

(1) *The Scholastic View of Biblical Inspiration*, etc. p. 5.

VOX URBIS

DE LITTERIS ET BONIS ARTIBUS COMMENTARIUS

Usum latini sermonis per orbem universum tuctur ac fovet

Itaque, latine omnino exarata, scripta edit, quae populos omnes aliquo modo attingant, a publica re ad bonas artes, a litteris ad historias, a philosophicis ad sociales quaestiones, a nunciis et significationibus ad simplices et facili stylo expressas descriptiones, narratiunculas, dramaticas actiones; ab antiquitatis scientia ad dialogos vitae argumenta maxime communia tractantes, unde colloquia latine inire atque alere detur; a doctorum virorum scriptis nondum vulgatis aut parum cognitis ad primas adolescentum exercitationes, quae incitamentum veluti in palaestra eorum conatibus conferant; a Pontificiis denique documentis praecipuis ad iuris regulas in S. Congregationibus inductas; haec omnia ul quisque vel ex dissitis regionibus, aut cultu, doctrina, animi proclivitate, artibus alter ab altero difformis per commentarium eundem explere desideria sua possit.

PRETIUM ANNUAE SUBNOTATIONIS EST:

In Italia libellarum 8;

ubique extra Italiam: Lib. 9 (Doll. 1.80; Sch. 7; M. 7; Rubl. 4; Coron. 9)

ANTE SOLVENDUM ET RECTO TRAMITE MITTENDUM

ad Societatem Editricem Romanam

ROMA — VIA DELLE COPPELLE, 35 — ROMA

QUAE COMMENTARIUM POSSIDET NUNC ATQUE ADMINISTRAT.

turaliter vel supernaturaliter cognoscit, atque ad ea eo modo scribenda, qui a Deo volitus est. Utraque tamen facultas, idest tum intellectus illustratus, tum voluntas determinata, dum tamquam causae secundae liberae agunt, in propria naturali activitate non offenduntur, sed actioni divinae taliter uniuntur, ut liber sacer conscriptus Dei inspirantis scriptorisque inspirati simul sit, eaque quae sunt Dei, eaque quae sunt hominis simul contineat.

Falluntur propterea Modernistae, dum de inspiratione respondent: « Haec, ab impulsione illa, nisi forte vehementia, nequaquam secernitur, qua credens ad fidem suam verbo scripto aperiendam adigitur.

Simile quid habemus in poetica inspiratione; quare quidam aiebat: Est Deus in nobis, agitante calescimus illo. Hoc modo Deus initium dici debet inspirationis sacrorum librorum ». (1)

Merito propterea Pius Papa X damnavit propositiones (IX^{am} et X^{am}), quae ita sonant: « Nimiam simplicitatem aut ignorantiam prae se ferunt qui Deum credunt vere esse Scripturae sacrae auctorem.

— Inspiratio librorum Veteris Testamenti in eo consistit quod scriptores israelitae religiosas doctrinas sub peculiari quodam adpectu, gentibus parum noto aut ignoto, tradiderunt ».

REGINALDUS FEI O. P.

(1) Epistola Pascendi.

SELECTA EX BIBLIOTHECIS ET ARCHIVIS.

De iure latinam linguam augendi novis vocabulis

... Progredior, vir humanissime, ad alterum epistolae meae argumentum, demonstraturus res nuper inventas novis appellandas esse nominibus. Recte quoque Franciscus Pomaeus (*Praefat. ad gallic. diction. reg.*) statuit, penuriam latinorum vocabulorum resarciendam esse ex Graecia: id si fieri non possit, peregrina vocabula civitate donanda esse: posse etiam peregrinitatem interdum molliri, e. g. « tormenti genus, quod colubrinam (*eine Feld-Schlang*) vocant »; « navigium, quod Tartana vulgo dicitur ».

Pari [atque auctores latini quondam] iure nobis fas est *Marchionem* dicere, *Ducem*, *Comitem*, *Land-gravium*, *Cardinalem*, *Cancellarium*, *Mareschallum*; ac recte proinde Bembum ineptae superstitionis accusat Io. Bodinus: « Bembus, — inquit, — puritatem dictionis ita consecratur, ut verbis quidem parum latinis sed tamen ad significandum necessariis, uti nolit. Turcarum imperatorem regem Thraciae, quae vix centesima pars est eius imperii, et Mediolani Ducem regem quoque

vocat, id quidem latine, sed non satis, opinor, ad id, quod decuit, accommodate ». Rectius fecerunt, qui novis rebus nova sunt ausi nomina imponere. Nec reprehendendum duco Hubertum Languetum qui *thalerum* (*ein taler*) dixit: quamquam idem alio loco rectius talem nummum vocavit *Ioachimicum*, veterum imitatione, qui *Philippicos* dixere atque *Daricos*. Laude quoque dignum iudico Io. Serratam, quod *fregattam* dicere ausus est, itemque *caraquam*, quae sunt gallica navigiorum diversi generis nomina. Sic quum novorum armorum genus sit *bombarda*, novum etiam hoc nomen merito probatum est viris doctissimis. Ergo non vereamur dicere *flintam*. Nam quod Erasmus dixit *ballistam chalybeam*, teli illius, quod *eine flinte* vocatur, ideam non satis repraesentat animo lectoris. Audeamus etiam dicere *musquetam* sive *musquetum*, quod facere iam ausus est Gabriel Naudaeus. Dicere quoque fas sit *pistolam*. Nam « machinula equestris », qua appellatione idem exprimere conatur Languetus, obscurissimam exhibet illius teli imaginem. Porro quem in modum Curtius dixit « Satrapas », nos quoque dicamus intrepide *Starostam*, *Vayvodam*, *Bassam*. Sic, quum veteres peregrina potum nomina receperint, *celiam*, *zythum*, *cerevisiam*, (delirant enim, qui haec ex graeca lingua deducunt vel latina,) pari modo nobis uti licebit nominibus *theae*, *caffee*, *chocolatae*. Hac de causa et lubentius dico *tabacum*, quam *herbam nicotianam*. Illa cautio in hac novorum fictione nominum adhibenda est, ut τὴν ἀνολογίαν sequamur religiose, ne novitas dura sit atque illepada. Ac recte Becmannus, uti *organicen* (*ein organist*) dici vult, ad modum vocis *tibicen*, sic relicti vocem *typographiae* pro officina, in qua libri typis exscribuntur, mavultque *typographeum*. E contrario nullo iure Dominicus Lazzarinus reprehendit Bartholomaeum Germonium, qui dixerat *editorem libri* pro eo, qui librum prelo subiicit typisque exprimendum curat. Quum enim haec libros transcribendi ars ignota olim fuerit, nunc omnino novum oportet usurpari vocabulum. Analogia autem magno praesidio est ei, quod attulimus, quum etiam Quinctilianus non multum diversa notione dixerit *editionem libri*.

Ex his, quae dixi, duo fluunt canones critici. Primus hic esto: In stilo philosophico aliarumve disciplinarum licet usurpare vocabula olim vel plane inusitata; vel saltem alia usurpata notione, si modo ex purioris latinitatis fontibus non possit aliud hauriri vocabulum eandem rem pari modo exprimens. — En alterum: In vita communi licet peregrinas voces civitate latina donare, modo nullum in promptu sit vocabulum antiquae latinitatis, quo res possit aeque exprimi. Idcirco non licet *dragonios* dicere vel *dragoneros*; nam ex Curtio dici debent *dima hae*.

Unde nec Erasmus satis causae videtur habuisse, cur bis in eodem colloquio (tit. Cyclops sive Evangeliphorus) diceret *halbardacham*. Nam *bipennis* idem (nempe *eine helparte*) significat.....

phetiae) aut impressio a Deo illuminans et tangens corda prophetarum, et tunc solum quando sic tanguntur, cognoscunt... Requiritur quod intentio mentis elevetur... Sicut revelatio pertinet ad intellectum, ita inspiratio videtur pertinere ad affectum, eo quod importat motionem quamdam». (1)

III. — Motio haec intellectus, mentis quaedam illustratio est, in qua: a) scriptori sacro vel supernaturalis acceptio de iis quae ignota erant, vel de iis quae ipsi naturaliter nota erant, supernaturale iudicium datur; ita ut in scriptore sacro, ea quae naturaliter cognoscit scribente, divini luminis adiutorium semper habeatur. «Ea, - inquit Angelicus, - quae pertinent ad sapientiam et scientiam, et interpretationem sermonum, possunt naturali ratione ab homine cognosci: sed altiori modo manifestantur per *illustrationem* divini luminis.... Post perceptionem divinae locutionis, qua Prophetam alloquitur interius, quae nihil est aliud quam *mentis illustratio*». (2)

b) Scriptori sacro vel supernaturalis acceptio de iis quae ignota erant, vel de iis quae ipsi nota erant, supernaturale iudicium datur. «Prophetia est quaedam supernaturalis cognitio. Ad cognitionem autem duo requiruntur; scilicet acceptio cognitorum et iudicium de acceptis... Quandoque igitur cognitio est supernaturalis secundum acceptionem tantum, quandoque secundum iudicium tantum... Quandoque igitur in prophetia non est aliqua supernaturalis acceptio, sed iudicium tantum supernaturale...; et talis forte fuit inspiratio Salomonis, in quantum de moribus hominum et naturis rerum, quae naturaliter accipimus, divino instinctu ceteris certius indicavit. Quandoque vero est etiam acceptio supernaturalis... Hagiographae autem dicuntur qui supernaturaliter solum visiones intellectuales habuerunt sive quantum ad iudicium, sive quantum ad iudicium et acceptionem simul». (3)

c) In scriptore sacro, ea quae naturaliter cognoscit scribente, divini luminis adiutorium semper habetur. «Prophetae... prophetico officio fungebantur. Unde ex persona Domini loquebantur dicentes ad populum: Haec dicit Dominus, quod non faciebant illi qui hagiographa conscripserunt: quorum plures loquebantur frequentius de his quae humana ratione cognosci possunt, non quasi ex persona Dei, sed ex persona propria, cum adiutorio tamen divini luminis». (4)

III. In ipsa inspiratione, voluntatis motio, tactus quidam est, vel potius scriptoris sacri voluntatis impulsus, ad ea, de quibus vel supernaturalem acceptionem, vel supernaturale iudicium habuit, vel quae naturaliter cognovit, scribenda; eoque scribenda modo, quo Deus vult, quin tamen scriptoris inspirati libertas minuat. Ex Angelici Doctoris verbis praecitatis palam est in-

spirationem esse tactum quemdam «quo Spiritus Sanctus dicitur tangere cor»; esse impressionem a Deo tangentem corda; pertinere «ad affectum eo quod importat motionem quamdam». Cetera ex S. Thomae verbis modo afferendis nota fient. «Quum aliqua causa, - inquit Ipse - efficax fuerit ad agendum, effectus consequitur causam, non tantum secundum id quod fit, sed etiam secundum modum fiendi, vel essendi. Quum igitur voluntas divina sit efficacissima, non solum requiritur quod fiant ea, quae Deus vult fieri, sed et quod eo modo fiant, quo Deus ea fieri vult». «Deus movet quidem voluntatem immutabiliter propter efficaciam virtutis moventis, quae deficere non potest; sed propter naturam voluntatis motae, quae indifferenter se habet ad diversa, non inducitur necessitas, sed manet libertas; sicut etiam in omnibus providentia divina infallibiliter operatur: et tamen a causis contingentibus proveniunt effectus contingenter, in quantum Deus omnia movet proportionaliter, unumquodque secundum suum modum». (1)

IV. Deus, quamvis diversimode, simul cum scriptore ipso inspirato, auctor est libri inspirati; videlicet Deus *principalis*, scriptor vero inspiratus *secundarius*. «Operatio instrumenti attribuitur principali agenti, in cuius virtute instrumentum agit». «Lingua mea calamus scribae. Hic ponitur auctor psalmi qui est lingua; quasi dicat: Non intelligatur quod ex proprio hunc fecerim, sed auxilio Spiritus sancti, qui utitur lingua mea, sicut scriptor utitur calamo. Et ideo principalis auctor huius Psalmi est Spiritus Sanctus. II. Reg. XXIII: Spiritus Domini locutus est per me, quasi per instrumentum: II. Pet. I: Non voluntate humana allata est sapientia, sed Spiritu Sancto». (2)

V. Denique actio inspirativa supernaturalis est, scriptorique inspirato nonnisi per modum passionis cuiusdam transeuntis datur. Supernaturalis est, quia «prophetia est quaedam supernaturalis cognitio. Ad cognitionem autem duo requiruntur; scilicet acceptio cognitorum, et iudicium de acceptis... Quandoque igitur cognitio est supernaturalis secundum acceptionem tantum, quandoque secundum iudicium tantum; quandoque secundum utrumque». Per modum cuiusdam passionis datur, quia «lumen propheticum nonne est intellectui prophetae per modum formae permanentis; alias operaretur quod semper prophetae adesset facultas prophetandi: quod patet esse falsum... Relinquitur ergo quod lumen propheticum insit animae prophetae per modum cuiusdam passionis vel impressionis transeuntis». (3)

Iuxta igitur Divi Thomae mentem, actio inspirativa tum intellectum tum voluntatem sacri scriptoris movet. Intellectum movet ipsum vel quoad ignota, vel quoad naturaliter cognita illustrando. Voluntatem movet, scriptorem sacrum determinando ad ea quae ipse vel na-

(1) Id. de Verit. XII, 1; Corinth. I; c. XIV lect. VI; II-II^{ae} p. CLXXI, a. 1, ad 4.

(2) II-II^{ae} p. CLXXIV, a. 2, ad 3.

(3) De Verit. XII, a. 7 et 12 ad 10.

(4) II-II^{ae} p. CLXXIV a. 2, ad 3.

(1) I, p. XIX, 8. 2d de Malo, VI. a. un. ad 3.

(2) II-II^{ae} p. q. 172; 2, ad 3; Expos. in psal. 44, 1.

(3) II-II^{ae} p. 171, a. 2.

His mane primo lusit... ulnis pendula
Vespere purpureas perdidit ipsa comas.
Tu mitis undae siste: complexu tuae
Haud patere evelli stirpis, aquisque rapi.
Vates futura, iunce, pandam quae tibi
Victori obvenient praemia. Vix croceis
Eos capillis emicans subrideat,
Te ad sedes gremio blanda puella geret.
Veterum neque gemas cantilenarum memor!
Laelius os ror at, suavior afflat odor
Te, care iunce!... Virginis tenellu'a
Texere quid pulchrum iam manus arte parat.
Digitis retorquet candidis te in parvulum,
Ne minimum doleas sedula, reticulum.
Filum, n.elos dum labra spirant, sericum
Ut maculas sentis molle ligare tuas,
Et delicatas flectere in lacinias,
Comet quas splens murice taeniola!
Gaudent ocelli conspicato virginis,
Iunce, decore operis; sint labra grata tuis.
Dum flet rosa dolis capta, tu cistellula
Factus es, artificis clara pupilla tuae.
O, ferte opellae, quae renidet, hortuli,
Lilia cum violis, chrysocomasque, rosas;
Calthas gerantis, nexiles chrysanthemis
Cedite narcissos... oscula virgo dabit.
Vel si placuerit, e sinu, cistellula,
Regina hortorum prodiga fundat opes,
Et aureo del cornu apyrina et pira,
Mespila cum cerasis, persica, mala, botros.
Ave, quietis cui volutus flexibus
Subrisit fluvii margine, iunce, latex!
Tenuis oigescit cordis ad rivum mei
Fibra, tuae fervens aemula sortis. Ea
Textam, o faciant Gratiae! cistellulam
Floribus et teneris fructibus usque beent!

Romae.

THOMAS VIGNAS, S. P.

LUDI PUERORUM APUD ITALOS.

Aëream muscam lusitare

Aestivo hoc tempore, vires incredibili pene calore deficiunt, et ipse bos sub tegmine fagi « patulis captat naribus auras ». Et senex, lentus in umbra, vult aliquantisper somno indulgere... In proximis aedibus est puerorum collegium, qui studiorum periculis nuper factis feliciterque in urbe superatis, rusticaturi convenerunt, ibique ferias autumnales transigere autumant. Sed iuvat identidem iocis animum a studiis relaxare, deambulationibus, novosque ita spiritus recipere ac vitalibus auribus vesci.

Nunc de prandio, ne nimis clamor proximos habitantes vexet ac deterreat, parvulus puerorum globus, hilaris, alacer, facetus, totus est ut una simul tempus quodammodo terat, et solatiis demum antea propter quotidianos scholarum labores deperditis, reficiatur.

Ad haec, eorum omnium admiratione, « calvi momordit musca nudatum caput »; qui, subito parvi animantis aculeo expergefactus, eum alapa percutere studet.... Quo facto omnes illi bellule subridentes inter se illud Phaedri praedicare: « Quam opprimere captans, alapam sibi duxit gravem! »

Tunc hilari clangore sonant, et omnes, veluti ex composito exclamant: *Aëream muscam lusitare placet!*

At magister prohibuit quominus, ipso absente, quid faciant praeter ordinem. Sed unus primum, deinde alter, mox decem clamitare: « Magister haud ita cito redibit, ut nos citra periculum ludere possimus ».

Cito ad rem ventum est.

— Quid est aëream muscam lusitare?

— Ita sese hic ludus habet.

Est sorte statutus, qui fasciola redimitus, et in media schola vel platea positus, veluti ariolus, manu ductus, illuditur atque urgetur, ut hunc aut illum brachio capere possit, eumque de facie, de forma, de veste noscitet. Si divinando fallit, dux ioci eum iterum circumducit, dum socii laetantes, vel etiam leviter manibus tentantes ac vellicantes, dicunt: « Ducimus coecum libere; si quis eum vult accipiat. Semel,... bis,... ter,... vade quocumque lubet! »

Tunc ire incipit: primum nutat, mox progreditur securius... Haud raro complures rerum novitates occurrunt, quae maximam cunctis hilaritatem ac voluptatem generant. Interdum, qui industrius est, omnesque tunc temporis inter ludendum ingenio pollent, se se novis lepidisque sicophantiis exornant, ne casu possit cognosci, obviisque coeco fit; et magis magisque solatium exoritur, percrebrescit, ob nimiam personarum diversitatem atque repugnantiam. Tunc fasciis amotis videbit *coecus* atque perspiciet quam longe a veritate perridicule abierit.

Terque quaterque res incipit; et ne rerum experientia doctus, in rectam partem incedere possit, in

Errata corrige. — In carmine ROMA, quod superiore mense editum est, duo irrepserunt typographi errores sic emendandi:

Pag. 120, col. 1 versus quintus et sextus, praepostere locati, ita sunt legendi:

Tum se coniecit in rhedam, qua ductus ad ipsa

Sancta Petri delubra... nihil nisi cogitat illud..., etc.

Et in col. 2 versu vigesimo secundo, lege... civis et hospes.

(Ex *Epistola critica de iure latinam linguam augendi novis vocabulis*, quam perscripsit CHRISTOPHORUS AUGUSTUS HEUMANNUS Isenaci d. xxii mens. Iunii MDCCXIV).

Quinctilianus sic loquitur, ut prorsus timiditatis argui possit: « Minime — inquit — nobis concessa est *ὀψιμακρολογία*. Quis enim ferat? » Et alio loco: « *ὀψιμακρολογία* quidem, id est fictio nominis Graeci inter maximas habita virtutes nobis vix permittitur ». Quanto Priscianus rectius sentit, cuius verba, licet caute accipienda sint, digna tamen iudico, quae heic legantur. Is ergo ita inquit: « Non incongruum vel absconum mihi videtur, posse verba quoque ex his ipsis ad similitudinem eorum quibus usa est auctoritas proferre. Quid enim impedit nos quoque aliquid copiae ad opulentiam latinae conferre eloquentiae, et ad imitationem, armo et armor armatus dicere, tunico et tunicor tunicatus? Si enim auctoribus timiditas obstitisset, ut nullis novis uterentur dictionibus, ipsa natura et significatione rerum exigente, perpetuis latinitas angustiis damnata mansisset ». Id vero concedo, si penuria verborum hoc postulet, alias minime. Quid? quod maior Plinius, qui non diu ab Augusti obitu vixit, in naturali historia (quam « gravitate stili eximia notabilem » Boeclerus dixit) multis rebus ex tot disciplinis artibusque petitis, quum alia non suppetaret ratio, novas externas barbarasque triphere appellationes coactus est, id quod nec ipse infitatur. Placent de eodem argumento Ioachimi Langii verba, quae exstant in praefatione eius libri, quem de stilo latino scripsit: « Voces, — inquit, — ecclesiasticae in argumento sacro tolerantur excusatus. Ipse enim Cicero, si apostolorum vixisset aetate, Christoque dedisset nomen, eiusmodi voces ac locutiones procul dubio civitate latina donatas in deliciis habuisset. Id quod generatim notandum est contra nimios antiquitatis admiratores, qui voces ecclesiasticas promiscue omnes fastidiunt, latineque ac simul obscure loqui, immo, si desit vocabulum pure latinum, plane tacere malunt quam cum Christianis more loqui christiano. Christi cultoribus quod licet in argumento sacro, idem (ut de philosophis nihil dicam) nonnunquam permissum est artificibus, qui praeter vocabula sua peculiariter non possunt non rebus seu inventis novis nova interdum nomina induere. Quae igitur res latina appellatione destitutae sunt, earum nomina a graecis scriptoribus adulescenda. Quodsi nec a Graecis quidquam opis sperandum, de novis cogitandum vocabulis est. Ubi hoc quam maxime tenendum, ne illa a regulis linguae communibus nimis aliena sint. Dispiciendum vero est, utrum ex latino auctore suppetat vox antiqua quae in usum revocari possit, quamvis alio ibi significato occurrat. Ita quum Plantus alique, quod ad urbem pertineret non semel *urbanum* dixissent, coeptum inde Ciceronis temporibus *urbanus* dici pro eo, qui morum elegantia reliquis antecelleret. Sic instrumenta bellica, quibus

moenia concutiuntur, hodie satis latine *machinas tormentave* dixeris. Quodsi unica vox minus sufficiat ad vim rei exprimendam, videndum, quid descriptione possimus, eaque clara et perspicua. Ita malim dicere: *maior regni anglicani senatus*, — *minor regni senatus* quam *superius parlamentum*, — *inferius parlamentum*; *pontifex maximus* seu *antistes romanus* pro *papa*: (nam *pontifex summus* propius ad ecclesiae latinitatem accedit): *velata virgo* pro *monialis*: et cum Manutius *orationis ambitus* pro *contextus*. Nisi vero descriptio ita evidens sit, ut tum ipsa, tum ambitus verborum rem significatam statim repraesentet, praestat omnino barbare quam obscure loqui. Quocirca haud inscite dictum a Ludovico Vive est: « Etiam soloecissimum et barbarissimum, si res ita exigat. Satius est verbi facere iacturam quam rei ». Denique in adhibendis vocibus prorsus peregrinis atque factis, itemque graecis, cum primis si minus tritae non sint, minime praetermittendas duco eas formulas, quibus duriter dicta aliquantum leniri possunt; quas vel romanae parens eloquentiae non negligendas putavit. Hae vero sunt: *Ut nunc loquimur*, — *ut ita dicam*, — *vix enim audes dicere*. Soleo ego libenter discipulis meis ad hunc usum Christophori Cellarii historiam novam commentare, in qua vir de elegantioribus litteris immortaliter meritis praecellare multa a praeis hominibus ignorata puriore induit latinitate ac genium antiquitatis spirante; retentis compluribus vocibus christianae rei propriis, itemque aliis, quarum permutatio minus commoda fuisset.

(Ex responsione reddita a M. Io. TOBIA, Schleusinae, xvii kal. Sextil. MDCCXIV).

Ad Vocem Urbis misi
V. HERTEL.

HUMILEM SPIRITU SUSCIPIET GLORIA!

Fulcite me floribus, stipate me malis.
(Cant. II, 5).

Ave, quietis cui volutus fl: xibus

Subridet fluvii margine, iunce, latex!

Dum lusciniæ sub fronde circinat melos,

Flexilis exurgis. Te neque stagna tenent,

Neque conticentis lama lymphæ: cinnami

Munere ripa hilarem te nemorosa replet.

Voces apage sed has fluenti, quod mori

Se potius blaterat, quam procul esse. Viden?

Pingui rosa pudens quæ rubebat cespite,

Heu! solita errantis flere lutosâ dolos!

Ah! multa labris applicarunt flosculi

Lymphæ; flos refugis oscula multa dedit.

LUDOVICUS. — Utrumque sum intuitus, domine mi. In solario parum abest umbra a secunda linea; in horologio machinali digitus indicat horam paullo plus quintam.

C. — Quid narras? Aliud ergo agendum restat tibi, ut huc ducas fabrum ferrarium qui forcipe disiungat has palpebras tam affixas: dic ei, revelendam esse e foribus seram aliquam, cuius sit amissa clavis.

L. — Ubinam habitat?

A. — Iste vero serio arcessat! Desine iam nugari, et surge.

C. — Surgamus tandem, quando ita obstinasti animo. Vah! Quam odiosus es, amice!

A. — Feliciter tibi procedat haec lux.

C. — Et tibi haec eadem et aliae quamplurimae laetae ac faustae. — Ludovice, afferto subuculam mundam; nam hanc iam totos sex dies gestavi.

L. — Visne hanc cum patagio et collari amylo rigidis?

C. — Iube famulam resuere abeuntem hunc orbiculum subuculae, et quidem filo serico.

L. — Non habet.

C. — Lineo igitur. Nunquam famula habet quod est opus; quod vero non est opus, affatim. Te vero, Ludovice, nolo ego esse divinatorem; exsequere mandatum meum et renuncia, ne harioleris quid sit futurum. Excute pulverem e femoralibus concussu; hinc purga diligenter muscario illo setaceo. Dato subligaculum.

L. — Visne interulam laneam?

C. — Non; nam ex luce solis colligo diem fore calidum: sed cedo mihi thoracem illum cum tunica alba.

A. — Quid istuc rei est? Quonam ire cogitas, ut tam ornes te praeter morem tuum, praesertim quam ait dies profestus?

C. — Hui!... Limbus hic femoralium est dissutus et dicerptus. Ludovice, cura resarciendum; sed vide, ne assuantur deformes commissurae.

L. — Non poterit id perfici ante sesquihoram, domine.

C. — Affige ergo pro nunc aciculam.

L. — Mavis ocreas, an calceolos cum amen is?

C. — Hos, hos.... Alcestes, ne graveris mihi afferre pectinem eburneum, qui in arca prope te est.

A. — Accipe. — Quid agis? Hoc non est pectere, sed mulcere. Cedo pectinem.

C. — Neque istuc est pectere, sed radere aut verrere: credo habere te caput testaceum.

A. — Et ego te butyraceum, adeo non audes attingere. Prodeamus iam tandem, ne amittamus optimum deambulandi tempus.

C. — Expecta dum causia me tegam.

A. — O virum Sparta dignum!

C. — Sed tamen gaudeo me surrexisse! Exeamus urbe.

A. — Exeamus: ego hac tota hebdomade pedem porta non extuli. Sed quo ibimus primum?

C. — Ad pomoerium.

A. — Ecce tibi Emmanuelem. Salvus sis, Emmanuel.

EMMANUEL. — Et vos plurimum. Quid isthuc est insolitum? Tam bono mane surrexistis?

C. — Ego vero arctissimo somno eram consopitus; sed Alcestes hic clamando et tundendo avellit me e lectulo.

E. — Recte fecit: nam totum te reficiet et recreabit haec deambulatio. Eamus ad pomoerium. O admirabilem et adorandum artificem tantae pulchritudinis! Non immerito vocatur opus hoc mundus, et a Graecis *cosmos*, quasi ornatus et elegans.

A. — Ne contente deambulemus, sed lente ac molliter. Conficiamus, quaeso, in hac moeniali ambulatione duo aut tria spatia, ut otiosius et liberius tam decoram speciem contemplemur.

E. — Attende; nullus est sensus, qui non egregia aliqua voluptate perfruatur: oculi primum. Quae varietas colorum, qui vestitus terrae et arborum! Qui tapetes, quae picturae comparari huic possunt? Haec sunt naturalia et vera, ista altera ficta et falsa. Non iniuria vates ille Hispanus Maium appellavit *pictorem mundi*. — Iam aures: Qui concentus avium et potissimum luscinae! Ausculta eam e salice, a qua (ut Plinius inquit) perfectae musicae scientiae modulatus editur sonus. Animadverte accurate, et adnotabis varietates omnium sonorum: nunc non interquiescit, sed continuo spiritu in longum aequalibilter, sine mutatione: nunc inflectitur: iam minutius et concisius canit: nunc intorquet et quasi crispas vocem: nunc extendit, iam revocat: alias longos concinit versus, quasi heroicos, alias breves, ut sapphicos. Quin etiam quasi musicae ludos et scholas habet! Meditantur aliae iuniores, versusque, quos imitentur, accipiunt. Audit discipula intentione magna (utinam nos praeceptores nostros pari!) et reddit, vicibusque reticent. Intelligitur emendatae correctio, et in docente quaedam reprehensio. Sed illas ducit natura recta, nos voluntas prava. — Adde his: qui odor spirans undique ex pratis, sive ex segetibus, sive ex arboribus, etiam ex ipsis cessantibus et squalidis. Ceterum diximus de corpore. Quid porro animum et mentem! Quantopere exhilarat et excitat huiusmodi aurora! Nullum est tempus ad ediscendum aequae idoneum, nullum ad percipiendum continendumque quae audias quaeque legas, nec aliud ad meditandum et excogitandum, quocumque applicaris animum. Non immerito quidam dixit: *Aurora gratissima Musis!*...

gyram ducitur, atque inter socios iocose clamantes atque videntes, sui iuris esse permittitur. Hic cautius manu iter explorat, tentabundus utrum illuc an alio incedat, ubi sperat adesse socios, qui taciti, subridentes... alii alio dilabuntur.

Dum vero ex hisce fociis magnam capiunt voluptatem, ecce ex improvviso magister, qui gravi supercilio, et nova rerum dispositione maxime commotus, ira exarscens, in mediam scholam indignabundus sese proripit.

Omnes ad locum suum rapidissime currunt... Muta sillet turba, terramque immota tuetur!...

Et coechns, silens et ipse, pedibus praetentans iter, et silentii causam ignorans, festinus progreditur, et nescitis incurrit magistro.

Ut Vergilius de victore dicit: «Incubuit, voluitque manu convellere ferrum»; et puer maxima laetitia gestiens, captum manibus pertentat dicens: «Tenui eum! Tenui! Vici!» Tum vero magistri voce percussus, totisque artibus contremiscens, ut caeli in nubibus ignes terrificant animos, fasciola subito remota, incerto vultu, pectore contritus, stat in medio haesitans atque ultima quaeque pertimescit.

Quam brevi tempore hisce in terris ex maximo gaudio ad maestitiam ruimus!

In tot rerum angustiis, magister, postquam suos monuit ne vellent in posterum ita libertatem abuti, brevi sua absentia, molliter ipsis pepercit, ne aliquot levitate in planctum desineret iocus tam superne iucundus.

SUBALPINUS.

EPIGRAPHICA

A cl. socio nostro Marco Galdi accepimus, et libenter edimus:

Abhinc aliquot dies in ephemeride romana, quae magnam habet auctoritatem et latius diffusiusque revolvitur, non sine quadam admiratione nonnulla epigrammatis latini conamina invenio et lego, ad id propositum inserta ut egregie factum *Henrici Milli* ducis, qui cum suis fortibus classiariis per noctem illumem audacter Hellepontum tentavit, digne commemoraretur.

Res profecto pulchra est et peropportuna, eisque viris qui in suis cogitationibus ad id praecipue intenderunt, habenda est gratia, utpote qui luculenter ostenderint Ausoniam gentem fortibus rebus commoveri et eas vel in aere vel in marmore inscriptas posteritati commendare velle, ut inde bene auspicari possit. Sed, si rem magnam digne commemorare volumus, scilicet id epigramma inscribentes quod et ducem audacissimum elusque cohortulam celebret et patriam ipsam honoret, doleo id dicere minime mihi specimina hucusque pro-

posita probari. Quorum enim alia turgidiora, alia graciliora parumque apta ad rem videntur, alia denique — quod peius est quodque magis doleo, ne dicam irascor, — a latina lingua, idest ab optima latinitate, abhorrentia et a vero proprioque epigraphice scribendi genere quam maxime remota. Quae cum ita sint, nonne potius honestiusque est certamen indicere (indicat summus et clarissimus studiorum moderator), in quo omnes ingenii vires periclitentur, ut inde optata inscriptio, universo plausu consalutata, erumpat?

Haec habui quae dicerem de epigraphica quaestione quae per hosce dies agitur; videant alii, peritiores, considerentque num id opportune dixerim.

M. GALDI.

COLLOQUIA LATINA

Vestitus et deambulatio matutina. (1)

ALCESTES. — Festivissime nugator, precor tibi felicem hunc diem.

CAMILLUS. — Et ego tibi faustam noctem.

A. — Quaes te, serio responde, si modo serio potes unquam loqui: quam horam censes nunc esse?

C. — Medium noctis, vel plus paullulum.

A. — In quo horologio?

C. — In meo domestico.

A. — Ubi tandem est tuum horologium domesticum? Tu ut horologium unquam habueris aut inspexeris, cui omnis hora est semper dormiendiedendi, ludendi; studendi vero nunquam!

C. — Atqui hic habeo horologium mecum.

A. — Ubi? Ostende.

C. — In meis oculis: vide, ut nulla vi aperiri possint. Fac, obdormiam rursus; obsecro, tace.

A. — Quamdiu putas te iam dormisse?

C. — Horas duas vel, ad summum, tres.

A. — Ter ternas.

C. — Qui fieri istud potest?

A. — Ludovice, in solariorum proximae turris contemplare, quaeso, quota sit hora.

C. — Apage solarium, quum sol nondum sit ortus.

A. — Ortus vero. Aperi fenestram istam vitream, heus! tu, Ludovice, ut verberet sol huius oculos suis radiis: plena sunt iam solis omnia et umbrae minores.

C. — Quid tibi est rei cum ortu solis et casu? Sine illum priorem nobis surgere, cui maius est conficiendum iter diurnum. Ludovice, horam aspice et in horologio machinali et in gnomone.

(1) Ex latinis colloquiis LUDOVICI VIVES. — Passim retractavit moribusque aetatis nostrae aptavit L. F.

successit, Viterbii electus et coronatus est, ibique pariter mortem oppetiit, dormitorio, quod apposite sibi condiderat in extremo palatii latere, noctu ex improviso in imum delapso. Nicolaus III, pontifex ille fortis ac pugnacis animi, Ecclesiae regno hic Flaminiam regionem adnexuit; Carolum hic Andegavensem a Romani Senatoris officio deposuit; qui, post eius obitum, ut decussum imperium suum instauraret, Viterbium contendit armata manu, pontificiam domum oppugnavit, indeque raptis atque in carcerem detrusis Purpuratis Patribus Latino Malabranca, Iordano ac Mattheo de

ad annum circiter mcccc perdurarunt, quando, fusis omnino De Vico illis Comitibus, qui, Ghibellinis faventes, horum auxilio tyrannidem Viterbii pro se constituerant, Bonifacius IX rei publicae dominium ipsi sponte a Viterbiensibus oblatum accepit; eiusque successores Innocentius VII et Gregorius XII, Romanas seditiones fugientes, in eam sedem reverterunt, quae temporum iniuria pessumdata, reparata nuper ac munita fuerat. In ipsam confugit quoque Ioannes XXIII, ab exercitu Ladislai, Neapolitani regis, exagitatus; qui tamen mense Iulio mccccii Viterbio potitus est.

Pontificiae aedes Viterbii instauratae.

Ursinis, qui ei obstabant, auctor praecipuus fuit ut Pontifex eligeretur Martinus IV, Gallus natura languidus, quem sibi facile addixit, Viterbioque deduxit.

Pontificium Viterbiense palatium inde per annos sex supra octoginta desertum a Romana curia remansit. Urbanus V, Avenione redux, an. mccccxvii, aliquot menses Viterbii moratus est, ubi quo partium studium inter cives tum processerit re cognovit. Quum enim quadam die rixa quaedam futili ex causa orta esset, ad eamque nonnulli Cardinalium famuli accurrissent, tantum inde incendium exarsit, ut plebs saxis atque telis domicilia petierit Purpuratorum Patrum, quorum uni, qui obviam forte occurrit, gravissimam intulit iniuriam.

Internae huiusmodi discordiae cum civitatis iactura

Saevi atque infesti anni iterum sequuti sunt, eoque magis quod, schismate in Romana ecclesia debacchante, audaci cuilibet eas terras depopulari facile esset, quas certa nulla dominatio tueretur. At vero per Constantiense concilium pace Ecclesiae restituta, Martinus V, Viterbiensium iam pridem amicus, quietam ac tranquillam vitam per animorum concordiam civitati tandem procuravit, validam opem ferentibus sanctis praeconibus Bernardino Senensi et Fratre Francisco Viterbiensi, ipsius civitatis incolae.

Ex eo tempore ad annum usque mccccxx Viterbium in Romanorum Pontificum ditione permansit, quos tamen haud nobis constat diutius in aedibus pro ipsis fabricatis esse commoratos; quae sedes dioecesani episcopi factae, huic adhuc non indignum praebent domicillum.

PONTIFICIAE AEDES VITERBII

Architectonicae artis insigne specimen sub oculis lectorum hodie ponimus, quod media quae dicitur aetas in nostra Italia produxit. Huiusmodi aedes, nobilissimum Viterbiensis civitatis monumentum, publicis impensis Rainerus Gatti, populi dux, an. MCLXVI condidit, ut Romano Pontifici tutum commodumque praeberetur auxilium, quando intestinis perturbationibus aut hostium obsidionibus Urbem relinquere cogeretur. Haec leo, Viterbiensis civitatis signum, duaeque illae columnae demonstrant in summis scalis erectae, quae procul dubio huius generis emblemata alia sustentabant; haec aperte testatur inscriptio, quae super magno palatii ostio legitur:

Rainerus Gattus, iam ter capitaneus actus,

Edem papalem struit istam pontificalem.

Hoc habens menti, lector, quod mille ducenti

Anni sexcenti currebant denique seni.

Gatti, quos cernis currendo, solent dare saltum,

Virtutes signant per quas conscendit in altum.

Lebente saeculo xv, aedes misere admodum retractatae sunt, magnificaeque scalae fronsque ipsa aedificii, novis superpositis structuris, ex hominum oculis fere omnino subtractae. Paucis tantum abhinc annis, veteris prospectus in fenestris ad ballistarii formam, atque in pulcherrimis latiusque biforis intra muros oclulis, vestigia reperta sunt, quibus insistens Antonius Maria Grasselli, Viterbiensis episcopus, aetate atque ingenio adhuc venerandus, frontem omnem palatii suis impensis refundendam curavit.

Tum Caesar Pinzi, Viterbiensis historiae illustrator clarissimus, apud summum publico cultui apud Italos provehendo administrum, auctor fuit ut adiacens quoque hypaetrum peristylum in integrum restitueretur. Opus, difficile equidem (namque de fatisciente omnino monumento agebatur), Iulio De Angelis architecto commissum est, qui summo studio difficiles staticae quaestiones resolvit, remque restituit, partibus mutilis aut deficientibus a Ioanne Nottola, Viterbiensi marmorario, antiquam artem sapienter imitato, optime suffectis.

Sic civium atque advenarum admirationi et magna haec eaque splendidissima pergula reddita est, quam Arturus Gatti, Raineri nepos, an. MCLXVII construi voluit, ut inde Pontifex populo magna turba in platea sese urgenti sollempniter benediceret. (1)

Binae origine ei facies erant, similibus fortasse lineis descriptae; altera ad plateam, quae hodie integra conspicitur, altera ad subiectam vallem, quae aquilonaribus

(1) Ea inscriptio quae in peristyle de re legitur:

Tunc erat Andreas, studio sum condita cuius,

Boraldi proles, Terra Capitaneus huius,

Cum sexaginta septem cum mille ducenti

Currebant anni Domini sit nota legenti:

Clemens quartus erat Romanus Papa beatus,

Tertius erat ipsius annus Pontificatus,

Nobile Viterbum, Britonum generosa propago

Quid tibi fort operis speciosa signat imago.

ventis maxime exposita, iam saeculo xiv in praeceps omnis lata erat: quo enim prospectus leviores magisque translucens expedirentur, nullum iis tectum dicitur superinductum. Peralta trabeatio, audacter nimis in eleganti contextu deposita rotundorum arcuum cum ogivalibus, rosis trilobisque decoris geminisque columellis suffultis, insignia plura praebet insculpta. Romana ecclesia duplici infula clavibusque cancellatim dispositis significatur; Imperium aquila extensis aliis; Gattorum gens scuto quinque ad horizontem septis diviso; Viterbiensis denique civitas leone intente et hasta trifida. Octangula denique columna, magnum sustinens unicum arcum super quo peristylum erectum est, antliam profundissimi putei continebat, aquam aedibus suppeditantis.

Quis autem eventus commemoret qui in ipsis aedibus contigerunt? Clemens IV primus eas habitavit, in haec recepit Carolum Andegavensem, Suevorum ruinam studentem, ac deinde Baldovinum, Byzantii iam regem, et Arrigum, Castellaniensis regis fratrem, tria visus ambitiosis ad eius pedes tractos; in iis Gregorius I electus est, qui tamen vix post mensem Romam migravit, ubi Pontificiam coronam recepit an. MCLXXII.

Gregorii X electio in conclavi primum facta est, cuius ritus creandi Pontificis origo civibus Viterbiensibus quodammodo est tribuenda. Quum enim iam ab anno Sacer Senatus quotidie in cathedram Viterbiensem ecclesiam ad novum pontificem creandum, ari discordia agitante animos, frustra conveniret, Viterbienses ut finem tanto Ecclesiae malo imponerent, adhortationibus quoque, uti fertur, Sancti Bonaventurae Faleriensis impulsu, quadam die singulos illos portantes in sua cuiusque domo captos, in pontificias aedes duxerunt, oclulisque ianuis omni ex parte communi impedita, monuerunt se tum ex illo carcere esse tracturos quum summus pontifex fuerit renunciatus. Et quia, aliquot diebus, id nondum fiebat, cibum captivis inferre coeperunt, duriora minitantes. Frustra tamen. Tum Rainerus Gatti, quem populi ducem iam diximus, iussu de tegi aulae tectum, in qua decem septemque illi Cardines erant collecti, ut aestu, procellis, ventis aliisque huius generis incommodis ad delectum ii cogerentur. Inde protestationes, anathematum et ipsius interdicti minae in civitatem; quibus territi Viterbienses ab omni coactione destiterunt. Periculum vero non sine aliquo fructu esset. Gregorius namque, solemnem constitutionem in Laginensi concilio an. MCLXXIV emissa, conclave ad summum in posterum eligendum Pontificem edixit, iis admissim cautionibus a Viterbiensibus adhibitis, conclusis scilicet atque ab omni externo commercio semotis Patribus Purpuratis, ac etiam ciborum progredienti immunitatione aliisque acerbitatibus, si foret ut induciae nimiae de re agerentur.

In Viterbienses aedes cum sua curia rediit Adrianus V, prope ad vitae finem adductus, ibique reversus post aliquot mansionis dies obiit. Ioannes XXI, qui ei

gant hae rerum indignitates, quas hic denunciamus. — Ad Nos quod attinet, bonam habentes non sine causa spem de assensu et favore potestatum publicarum, eam praecipue suscepimus curam, ut, in ista tanta latitudine regionum, apostolicae actionis amplificemus campum, aliis disponendis Missionalium stationibus, in quibus Indi perfrugium et praesidium salutis inveniant. Ecclesia enim catholica nunquam sterilis fuit hominum apostolicorum, qui, urgente Iesu Christi caritate, prompti paratique essent vel vitam ipsam pro fratribus ponere. Hodieque, cum tam multi a Fide vel abhorrent, vel deficiunt, ardor tamen disseminandi apud barbaros Evangelii non modo non inter viros utriusque Cleri sacrasque virgines remittitur, sed crescit etiam lateque diffunditur, virtute nimirum Spiritus Sancti, qui Ecclesiae, sponsae suae, pro temporibus subvenit. Quare his praesidiis quae, divino beneficio, Nobis praesto sunt, oportere putamus eo copiosius uti ad Indos e Satanae hominumque perversorum servitute liberandos, quo maior eos necessitas premit. Ceterum, cum istam terrarum partem praecones Evangelii suo non solum sudore, sed ipso nonnunquam cruore imbuerint, futurum confidimus, ut ex tantis laboribus aliquando christianae humanitatis laeta messis efflorescat in optimos fructus. — Iam, ut ad ea, quae vos vel vestra sponte vel hortata Nostro acturi estis in utilitatem Indorum, quanta maxima potest, efficacitatis accessio ex apostolica Nostra auctoritate fiat, Nos, memorati Decessoris exemplo immanis criminis damnamus declaramusque reos, quicumque, ut idem ait, « praedictos Indos in servitutem redigere, vendere, emere, commutare vel donare, ab uxoribus et filiis separare, rebus et bonis suis spoliare, ad alia loca deducere et transmittere, aut quoquo modo libertate privare, in servitute retinere; nec non praedicta agentibus consilium, auxilium, favorem et operam quocumque praetextu et quaesito colore praestare, aut id licitum praedicare seu docere, atque alias quomodolibet praemissis cooperari audeant seu praesumant ». Itaque potestatem absolvendi ab his criminibus poenitentes in foro sacramentali Ordinariis locorum reservatam volumus.

Haec Nobis cum paternae voluntati Nostrae obsequentibus, tum etiam vestigia persequentibus complurium e Decessoribus Nostris, in quibus commemorandus quoque est nominatim Leo XIII fel. rec., visum est ad vos, Venerabiles Fratres, Indorum causâ, scribere. Vestrum autem erit contendere pro viribus, ut votis Nostris cumulate satisfiat. Fauturi certe hac in re vobis sunt, qui Respublicas istas administrant; non deerunt sane, operam studiumque navando, qui de Clero sunt, in primisque addicti sacris Missionibus; denique aderunt sine dubio omnes boni, ac sive opibus, qui possunt, sive aliis caritatis officiis causam iuvabunt, in qua rationes simul versantur Religionis et humanae dignitatis. Quod vero caput est, aderit Dei omnipotentis gratia; cuius Nos auspiciem itemque benevolentiae Nostrae te-

stem, vobis, Venerabiles Fratres, gregibusque vestris apostolicam benedictionem peramanter impertimus.

Datum Romae apud S. Petrum, die VII mensis Iunii MCMXII, Pontificatus Nostri anno nono,

PIVS PP. X.

EX SACRIS CONGREGATIONIBUS ROMANIS

SENTENTIAE NOVISSIMAE SELECTAE

Ex Commissione de Re Biblica.

De auctore, de tempore compositionis et de historica veritate Evangeliorum secundum Marcum et secundum Lucam.

I. — Luculentum traditionis suffragium inde ab Ecclesiae primordiis mire consentiens ac multiplici argumento firmatum, nimirum disertis sanctorum Patrum et scriptorum ecclesiasticorum testimoniis, citationibus et allusionibus in eorundem scriptis occurrentibus, veterum haereticorum usu, versionibus librorum Novi Testamenti, codicibus manuscriptis antiquissimis et pene universis, atque etiam internis rationibus ex ipso sacrorum librorum textu desumptis, certo affirmare cogit Marcum, Petri discipulum et interpretem, Lucam vero medicum, Pauli adiutorem et comitem, revera Evangeliorum quae ipsis respective attribuuntur esse auctores.

II. — Rationes, quibus nonnulli critici demonstrare nituntur postremos duodecim versus Evangelii Marci (MARC., XVI, 9-20) non esse ab ipso Marco conscriptos sed ab aliena manu appositos, tales sunt quae ius tribuant affirmandi eos esse ut inspiratos et canonicos recipiendos, neque demonstrant versuum eorundem Marcum non esse auctorem.

III. — Dubitare pariter non licet de inspiratione et canonicitate narrationum Lucae de infantia Christi (LUC., I, II), aut de apparitione Angeli Iesum confortantis et de sudore sanguineo (LUC., XXII, 43-44); neque solidis rationibus ostendi potest — quod placuit antiquis haereticis et quibusdam etiam recentioribus criticis arridet — easdem narrationes ad genuinum Lucae Evangelium non pertinere.

IV. — Rarissima illa et prorsus singularia documenta in quibus Canticum *Magnificat* non beatæ Virginis Mariae, sed Elisabeth tribuitur nullo modo praevalere possunt ac debent contra testimonium concors omnium fere codicum tum graeci textus originalis tum versionum, necnon contra interpretationem quam plane exigunt non minus contextus quam ipsius Virginis animus et constans Ecclesiae traditio.

V. — Quoad ordinem chronologicum Evangeliorum ab ea sententia minime recedere fas est, quae, antiquissimo aequae ac constanti traditionis testimonio robata, post Matthaeum, qui omnium primus Evangelium suum patrio sermone conscripsit, Marcum ordine se-

ACTA PONTIFICIA

Sanctissimi Domini Nostri Pii Divina Providentia Papae X
Epistola Encyclica ad Archiepiscopos et Episcopos
Americae Latinae

DE CONDITIONE INDORUM.

Lacrimabili statu Indorum ex inferiori America vehementer commotus, decessor Noster illustris, Benedictus XIV, gravissime eorum causam egit, ut nostis, in Litteris *Immensa Pastorum*, die xxii mensis Decembris anno MDCCXLI datis; et quia, quae ille deploravit scribendo, ea fere sunt etiam Nobis multis locis deploranda, idcirco ad earum Litterarum memoriam sollicite Nos animos vestros revocamus. Ibi enim cum alia, tam haec conqueritur Benedictus, etsi diu multumque Apostolica Sedes revelandae horum afflictæ fortunæ studuisset, esse tamen etiamtum « homines orthodoxæ Fidei cultores, qui veluti caritatis in cordibus nostris per Spiritum Sanctum diffuse sensuum » « penitus oblit, miseros Indos non solum Fidei luce » « caritas, verum etiam sacro regenerationis lavacro » « abluere, aut in servitutem redigere, aut veluti man- » « cipia aliis vendere, aut eos bonis privare, eaque in- » « humanitate cum illis agere præsumant, ut ab am- » « plectenda Christi fide potissimum avertantur, et ad » « bello habendum maximopere obfirmentur ». — Harum quidem indignitatum ea quæ est pessima, id est servitus propriæ nominis, paulatim postea, Dei miserentis munere, de medio pulsa est: ad eamque in Brasilia aliisque regionibus publice abolendam multum contulit materna Ecclesiæ instantia apud egregios viros qui eas Respublicas gubernabant. Ac libenter fatemur, nisi multa et magna rerum et locorum impedimenta obstitissent, eorum consilia longe meliores exitus habitura fuisset. Tamen igitur pro Indis aliquid est actum, tamen multo plus est quod cupiret. Equidem cum scelera et maleficia reputamus, quæ in eos adhuc admitti solent, sane horrendo animo summaque calamitosei generis miseratione afficimur. Nam quid tam crudele tamque barbarum, quam levissimas sæpe ob causas, nec raro ex mera libidine sæviendi, aut flagris homines laniisque ardentibus cadere; aut repentina oppressos vi, ad centenos, ad millenos, una occisione perimere; aut pagos vicosque vastare ad internecionem indigenarum: quorum quidem nonnullas tribus accepimus his paucis annis prope esse deletas? Ad animos adeo efferandos plurimum sane valet cupiditas lucri; sed non paullum quoque valet cæli natura regionumque situs. Etenim, cum subiecta ea loca sint austro aestuoso, qui, languore quodam venis immisso, nervos virtutis tamquam elidit; cumque a consuetudine religionis, a vigilantia Reipublicæ, ab ipsa propemodum civili consortione procul absint, facile fit, ut, si qui non perditis moribus illuc advenerint, brevi tamen depravari incipiant, ac deinceps, effractis officii iurisque repagulis, ad omnes immani-

tates vitiorum delabantur. Nec vero ab istis sexus ætatisve imbecillitati parcitur: quin imo pudet referre eorum in conquirendis mercandisque feminis et pueris flagitia atque facinora; quibus postrema ethnicae turpitudinis exempla vinci verissime dixeris. — Nos equidem aliquandiu, cum de his rebus rumores afferrentur, dubitavimus tantæ atrocitati factorum adiungere fidem: adeo incredibilia videbantur. Sed postquam a locupletissimis testibus, hoc est, a plerisque vestrum, Venerabiles Fratres, a Delegatis Sedis Apostolicæ, a Missionalibus aliisque viris fide prorsus dignis certiores facti sumus, iam non licet Nobis hic de rerum veritate ullum habere dubium. — Iam dudum igitur in ea cogitatione defixi, ut, quantum est in Nobis, nitamur tantis mederi malis, prece humili ac supplici petimus a Deo, velit benignus opportunam aliquam demonstrare Nobis viam medendi. Ipse autem, qui Conditor Redemptorque amantissimus est omnium hominum, cum mentem Nobis iniecerit elaborandi pro salute Indorum, tam certo dabit quæ proposito conducant. Interim vero illud Nos valde consolatur, quod quæ stas Respublicas gerunt, omni ope student insignem hanc ignominiam et maculam a suis Civitatibus depellere: de quo quidem studio laudare eos et probare haud satis possumus. Quamquam in iis regionibus, ut sunt procul ab imperii sedibus remotæ ac plerumque inviae, hæc, plena humanitatis, conata civilium potestatum, sive ob calliditatem maleficorum qui temporis confinia transeunt, sive ob inertiam atque perfidiam administrorum, sæpe parum proficiunt, non raro etiam in irritum cadunt. Quod si ad Reipublicæ operam opera Ecclesiæ accesserit, tum demum qui optantur fructus, multo existent uberiores. — Itaque vos ante alios appellamus, Venerabiles Fratres, ut peculiare quasdam curas cogitationesque conferatis in hanc causam, quæ vestro dignissima est pastoralis officio et munere. Ac cetera permittentes sollicitudini industriaeque vestrae, hoc primum omnium vos impense hortamur, ut quaecumque in vestris diocesis instituta sunt Indorum bono, ea perstudiose promoveatis, itemque curetis instituenda quæ ad eandem rem utilis fore videantur. Deinde admonetis populos vestros diligenter de proprio ipsorum sanctissimo officio adiuvandi sacras expeditiones ad Indigenas, qui Americanum istud solum primi incoluerint. Sciant igitur duplici præsertim ratione se huic rei debere prodesse: collatione stipendi et suffragio precum; idque ut faciant non solum Religionem a se, sed Patriam ipsam postulare. Vos autem, ubicumque datur opera conformandis rite moribus, id est, in Seminariis, in ephebeis, in domibus puellaribus maximeque in sacris aedibus efficit, ne unquam commendatio prædicatioque cesset caritatis christianæ, quæ omnes homines, sine ullo nationis aut coloris discrimine, germanorum fratrum loco habet; quæque non tam verbis, quam rebus factisque probanda est. Pariter nulla prætermitti debet, quæ offeratur, occasio demonstrandi quantum nomini christiano dedecus asper-

ANNALES

Bellum inter Italos atque Turcas.

Titulus hic immutandus potius nobis esset; non enim belli vices hinc aut inde hodie occurrunt speciali mentione dignae, sed bellici eventus inter ipsos Turcas proxime elapso mense agitati. Diximus iam, Iuvenum Turcarum factionem, quae tot malorum patriae causa fuit, e gubernio pulsam. Numne tantam iacturam ipsa facile tolerare poterat? Salonicum eius principes se conferunt, de amisso imperio recuperando tractant, a nullo execrando facinore, uti assolent, abhorrentes: itaque novorum Catilinarum coniuratio suspiciones, militum seditiones, civium rebelliones excitat, novos administros ad publicae rei gubernacula abdicanda cogit ita, ut dici quidem possit ignorari quotidie quinam huic vel alteri praefecturae sit praepositus. Hic rerum status Balkanicos populos eo magis impellit ut a Turcarum iugo sese redimant: hinc Albani in armis procedunt Uskubque urbe potiuntur; inde Arabes, ab illo Ydriss ducti, novas in suis regionibus victorias reportant; et Bulgari fremunt manus cum aemulis conserere, vixque a Caesare suo coercentur; et Nigri Montis incolae, in quorum civitates ad regni fines positas praecipue saeviit inhumana Turcarum ira, caedium ultionem alte repetunt. Inde factum est ut Berchtold Comes, Austro- rum exteris negotiis praepositus, auctor apud exterarum gentes fuerit, Turcico gubernio suadendi novam in imperio constitutionem, ab exteris gentibus defensam, quae manu, ut ita dicam, centralis gubernii varias imperii partes quodammodo emit- tat, neque tamen Turcici Principis — (ecquid *Sultani* verbum non induxerimus?) — imperium imminuat. Huiusmodi consilia, quae finem fortasse internis seditionibus tandem aliquando allatura erunt, ab Europae guberniis, dum scribimus, examinantur; dumque videntur plerisque iri probatum, dictitant ab eo ipso fore ut respuantur, in cuius utilitatem sunt excogitata.

Ut denique de Libyco bello sermonem aliquem faciamus, novam Italorum victoriam recolemus ad Zuara urbem, quam, (ac deinde Regdalin, Giamil et Menacia oases ab hostibus desertas), occuparunt. Quum autem, hisce locis munitis, Sidi-Said collis praesidio non amplius indigeret, ab eo Itali recesserunt.

**

Mauritanae res.

In Mauritania novarum rerum ordo initus est Mulay Afid Principe abdicante regnum, et in Galliam proficiscente, ut ibi privatus victurus sit. Ei successit Mulay Iussuf frater, qui iureiurando pro-

misit, se foedus servaturum quod antecessor Fez in urbe cum Galliae legato Regnault firmavit. Sed tamen huiusmodi Mauritanae quaestionis solutio satis haud videtur Hispaniae satisfacisse, timentine Affidii abdicatio eventibus praeludat, unde Gallorum auctoritas summa rapide fiat, magno cum Hispanicarum rerum detrimento. Neque Mauritanii omnes factis acquievisse nunciantur; ita ut facile praevidere liceat inquietas res illic diu adhuc permansuras.

PUBLICI PER ORBEM COETUS
legibus ferendis

In Civitatibus Foederatis Americae Septem- trionalis concordia duorum coetuum legibus ferendis quum obtineri non potuisset circa leges de Pana- mensi fretu ac de Commerciorum tribunali, novis tum Praesidi tum deputatis proxime eligendis de- cisio delata.

In Sinis nationalis qui dicitur coetus vehe- menter in administrorum collegium protestatus est, quod, tyrannorum more, capitis sine iuridica in- quisitione damnavit imperatores duos de coniura- tione in rempublicam accusatos.

PER ORBEM

Die VI mens. Augusti MCMXII, Petrowski in in- sula Petri illius, Russorum Caesaris cognomine Magni, splendidae aedes incendio valde pessum- dantur.

— d. VIII Comensem Italicam provinciam atrae procellae et eluviones vastant.

— d. IX ob pyrogranae depositum noctu ex im- proviso exustum ad Portum Principis, Haitianae civitatis urbem, domus late excutuntur, quassantur, incendiaque ad ipsas aedes rei publicae praesidis Lecomte afferuntur, qui, via quavis effugii sibi interclusa, inter flammam heu! vitam amittit.

Eadem die incenditur quoque *grisou* gasium in fodinis ad Germaniae oppidum Gerthe, cunicula- riisque centum et ultra lucis usura misere eripitur.

— d. XI immanis terrae motus Hellesponti re- gionem concutit, oppida solo aequat, quindecim millia hominum tecto privans, multasque victimas facit.

— d. XIII Lutetiae Parisiorum, septuaginta annos natus, vita fungitur Iulius Massenet, musicae artis magister inter Gallos nostris diebus praeclarus, iureque meritoque maxima populari aura, inter exteros quoque, donatus. Pulcherrima eius operum

cundum et Lucam tertium scripsisse testatur; neque huic sententiae adversari vicissim censenda est eorum opinio quae asserit Evangelium secundum et tertium ante graecam primi Evangelii versionem esse compositum.

VII. — Tempus compositionis Evangeliorum Marci et Lucae usque ad urbem Ierusalem eversam differre non licet, neque, eo quod apud Lucam prophetia Domini circa huius urbis eversionem magis determinata videatur, ipsius saltem Evangelium obsidione iam inchoata fuisse conscriptum sustineri potest.

VIII. — Affirmari debet Evangelium Lucae praecessisse librum *Actuum Apostolorum* (*Act.*, I, 1-2); et quum hic liber, eodem Luca auctore, ad finem captivitatis Romanae Apostoli fuerit absolutus (*Act.*, XXVIII, 30-31) eiusmodi Evangelium non post hoc tempus fuisse compositum.

IX. — Prae oculis habitis tum traditionis testimoniis, tum argumentis internis, quoad fontes quibus uterque Evangelista in conscribendo Evangelio usus est, in dubium vocari prudenter nequit sententia quae tenet Marcum iuxta praedicationem Petri, Lucam autem iuxta praedicationem Pauli scripsisse; simulque asserit hisdem Evangelistis praesto fuisse alios quoque fontes fidedignos sive orales sive etiam iam scriptis consignatos.

IX. — Dicta et gesta, quae a Marco iuxta Petri praedicationem accurate et quasi graphice enarrantur, et a Luca, *assecuta omnia a principio diligenter* per testes fide plane dignos, quippe *qui ab initio ipsi viderunt et ministri fuerunt sermonis* (*Luc.*, I, 2-3), sincerissime exponuntur, plenam sibi eam fidem historicam iure vindicant quam eisdem semper praestitit Ecclesia; e contrario eadem facta et gesta censenda non sunt historica veritate, saltem ex parte, destituta, sive quod scriptores non fuerint testes oculares, sive quod apud utrumque Evangelistam defectus ordinis ac discrepantia in successione factorum haud raro deprehendantur, sive quod, quum tardius venerint et scripserint, necessario conceptiones menti Christi et Apostolorum extraneas aut facta plus minusve iam imaginatione populi inquinata referre debuerint, sive demum quod dogmaticis ideis praeconceptis, quisque pro suo scopo indulserint.

(Die XXI mens. Iunii MCMXII).

De quaestione synoptica sive de mutuis relationibus inter tria priora Evangelia.

I. — Servatis quae iuxta praecedenter statuta omnino servanda sunt, praesertim de authenticitate et integritate trium Evangeliorum Matthaei, Marci et Lucae, de identitate substantiali Evangelii graeci Matthaei cum eius originali primitivo, necnon de ordine temporum quo eadem scripta fuerunt, ad explicandum eorum ad invicem similitudines, inter tot varias oppositasque auctorum sententias, licet exegetis libere disputare et ad hypotheses traditionis sive scriptae sive oralis vel etiam

dependentiae unius a praecedenti seu a praecedentibus appellare.

II. — Ea quae superius statuta sunt si minime servare censi debent, qui, nullo fulti traditionis testimonio nec historico argumento, facile amplectuntur hypothesim vulgo *duorum fontium* nuncupatam, quae compositionem Evangelii graeci Matthaei et Evangelii Lucae ex eorum potissimum dependentia ab Evangelio Marci et a collectione sic dicta sermonum Domini contendit explicare; nec proinde eam libere propagare valent.

(Die XXVI mens. Iunii MCMXII).

DIARIUM VATICANUM

(Mense Augusto MCMXII).

Coram SSmo. admissiones.

Praeter Purpuratos Patres, Urbanos Antistites aliosque viros, qui sui quisque muneris gratia Pontificem de more adjuverunt, peculiari nota digni sunt iuxta admissionis diem: Christina Honorati, Marchionissa; Pearl, Marchio; De Casano Zurina, Princeps, eiusque familia; De Charette dynasta; manus peregrinorum ex Peruviana civitate; Massimo, Urbanus Princeps; Stolberg Comitissa, eiusque filia; Chiani, Comes, cum uxore et liberis; Camillus Rospigliosi, Urbanus Princeps, Pontificiae nobilium stipatorum cohortis praefectus; De Montpensier, Dux; aliquot peregrinorum manus tum ex Italia, tum ex exteris gentibus.

Pontificiae electiones.

Brevi apostolico nominati sunt: Archiepiscopus tit. Pharsal. et Coadiutor cum iure futurae successionis arch. Melburnensis r. d. Daniel Mannix, praeses collegii Maynoothensis in Hibernia; Episcopus Syren. r. d. Antonius Macriotti, canonicus ecclesiae metropolitanae Smyrnen.; Episcopus pro Ruthenis in Canadensi regione degentibus et episcopus tit. Patrensis r. d. Niceta Budka, Praefectus studiis in seminario episcopali dioec. Leopolitanae, rutheni ritus.

Illius. et revmus. dnus. Ioannes Dunne, episcopus Wiccanien., inter episcopos Pontificio solio adstantes refertur.

Vita functi viri clarioris.

Die XX mens. Augusti, Erlau, Hungariae in urbe, placide obit Purpuratus Pater Iosephus Samassa, Agrien. Archiepiscopus. Historiae ac litterarum magister, plura Hungariae monumenta restituit; in egenos liberalis, ut eos omni beneficio afficeret maximopere intendit; iuris denique peritissimus Ecclesiae iura contra civilem potestatem acerrime adseruit. Natus erat Aranyos Maròt, archidioecesis Strigonien. in oppido, d. xxx mens. Septembris MDCCCLXVIII; episcopus Scepusien. creatus est d. XXVI mens. Iunii MDCCCLXXI; ad metropolitanam Agrien. promotus d. XIV mens. Iulii MDCCCLXXIII, in Sacrum Senatum cooptatus est d. XI mens. Decembr. MCMV, titulo S. Marci.

Varia.

Die IX mens. Augusti in Xystino sacello Pontificia Cappella habetur ad grates Deo agendas ob annum novum coronatione Pii X P. M. feliciter expletum.

Romani in libertatem vindicati, maxima laetitia Constantinum recipiunt, qui Romam triumphans invehitur. Eum in Urbem gloriose introeuntem, Sanctus Melchias, Pontifex Maximus, sorte mira recepit.

Deo agens gratias de hostibus superatis, Constantinus praecipit ut Crux, pignus iam divini praesidii, per Urbem feratur, et in Capitolio fulgens cunctis gentibus testetur, Christum Deum insignem de adversariis victoriam retulisse.

Haec omnia fiebant anno tercentesimo ac duodecimo. Pacatis tandem hostibus, dum S. Melchias in augusta sede diu placideque interfuit populo christiano, ipse, insequenti anno, Mediolani immortale idemque salutare edictum vulgavit, quo et Christiani ceteris civibus pares iisdemque legibus uterentur. Quae quum ita sint, peropportunum visum mihi est hanc insignem aetatem versibus senariis celebrare, atque ob oculos quasi lectorum ponere.

Haec autem actio omnis historica, ab historiae gravitate ac disciplina nunquam discedet.

Sic et *Vox Urbis* Constantiniano Decreto suum honorem hac etiam ratione persolvit.

IO. BAPT. FRANCESIA.

LIBRI RECENS DONO ACCEPTI

Sociorum et lectorum in mentem revocamus, libros recens editos atque ad nos missos, ut in Voce Urbis eorum notitia detur, neque hoc ipso a nobis commendari, neque apud administratorem nostrum, nisi contra aperte declaretur, venundari. Si quis alterum eorum sibi cupiat, petat necesse est ab editore, quem semper indicamus.

Kebeza - Obraz w swiatyni Kronosa. — Z greckiego przełożył WŁADYSŁAW LUDWIK POŁOBINSKI. (Nowy Sącz, 1912).

P. GILLET O. P. *L'educazione della coscienza*. Romae edit. Desclée et Soc., 1912. (Ven. lib. 2,50).

IOCI

Memor florentis aetatis.

Multi anni sunt, quum civis meus, delectus causa, una mecum conscriptus, etiamsi non despiceret, quam longus esset nasus, par tamen est habitus sustinendo oneri militiae. Idem interrogatus quonam in ordine copiarum vellet merere: — « Iubete, inquit, me inseri equitibus; ita enim si minus ipse, at cernit equus qua sit incedendum ».

E discipulo Magister.

Photius doctus ut videatur, tertio quoque verbo aliquid latine effutit: quia vero in latinatam insigniter

peccat, risum movet audientibus. Paulo ante meridiem ambulans in foro, quum tirunculo festinantius schola egredienti dixisset: *Ubi vadis?* ille opinione celerius, ad quaerendum pro re nata adverbium *quo*, se contendere respondit.

TITUS CURTIUS.

AENIGMATA

I.

I (vulgo REBUS).

BINA
BINA IV

II.

Vix natus, patrium profugus postponere caelum
A fatis cogor, qua mihi saeva nocent.
Ad patrios regredi nunquam sperabo penates
Donec ero in mundo, donec et aura datur.
Servio in orbe viro, qui grato haud pectore pollet
Absque auro; multo munere fungor ego.
Illius si calco lares, excludor ut hospes:
Clauditur in faciem ianua saepe meam.
Propterea infelix vado peregrinus et errans:
Ambulo per pratum, per nemus omne feror.
Ut fatuus plantas ultro citroque movebam;
Certo stare in loco non mea planta potest.
Esse scio, qui sponte paret mihi pectus apertum,
Quum prodire auram cernit ab ore meo;
Sed proprio motus lucro mihi pectora pandit,
Exilii motus non pietate mei.

AUG. EPIRO.

Ex sociis, qui utriusque aenigmatum interpretationem ad Doctorem IOSEPHUM FORNARI, Commentarii moderatorem (Roma, via del Governo Vecchio, 96) miserint intra menses duos, unus, sortitus, gratis accipiet opus, cui titulus:

ALOISII CLASII

LUSUS PASTORALES

(Latine vertit IOANNES BATTANI)

Aenigmata an. XV, n. VI proposita his respondent:

1) Verba inter puncta vim inter dum orationi super ad dunt.
Hoc est: Verba interpuncta vim interdum orationi superaddunt.

2) Vena - verna.

Ea rite soluta miserunt:

Claudius Lucensis - Iac. Fortina, Arona. — P. C. Peltenburg, Sostervonde ad Lugdunum Batavorum. — Lud. Kobierzycki, Leopoli. — Lad. Lud. Podobinski, Neo Sandecia. — Ad. Kozłowski, Petricoria. — I. Ortis, Morelia. — F. Arnori, Mediolano. — A. Bounin, Aureliano. — Rich. Bron-del, Brugis. — Lud. Goux, Bituricis. — Alb. Perraud, Lutetia Parisiorum. — Lud. Dubois, Massilia. — Fr. Salvatore, Syracusia. — Petrus Ter-gestinus - I. Martins, Philadelphia. — Mart. Dunne, Neo-Eboraco. — F. Wawer, Marianopoli. — Georg. Archambeault, Quebeco. — F. X. M., Drepano. — P. Prado, Venetiis. — Alex. Pintauco, Vine. Starace, Neapoli. — Fr. Xav. Ghion, Ostunio. — Barth. Ferraris, Aug. Taurinorum. — F. Ricci, Florentia. — Nic. Lagumina, Panormo. — Alois. Vent, Bononia. — Rich. Müller, Berolino. — Nic. Endrigi, Salisburgo. — E. Burg. Monachio. — Frid. Horwath, Vindobona. — Raim. Silvan, Londino. — Ant. Witheside, Dublino. — Paulinus a S. Iosepho, Barcinone. — Ant. Masia, Terragona. — Clem. Fiard, Curia Rhetorum. — R. Richl, Traianopoli. — Iac. Menendez, Madrito. — Iac. Gomez, Caesar Augusta. — Alois. Cappelli, Senis.

Sortitus est praemium:

ALBERTUS PERRAUD,

ad quem missa est IOANNIS FRANCESIA comedia latinis versibus scripta, cui titulus:

SATURIO

Sponsor: IOANNES BAPTISTA CIAMPI, iurisperitus

ROMAE, ex officina Societatis Editricis Romanae.

recensentur *Cendrillon, Werther, Thais, Manon, Don Quijote*; quae quidem monumentum aere perennius ei constituent.

— d. xv Stresae in suburbano pie ac placide obit Elisabeth, Iannensis Ducissa, Italici regis avia ex matre. Ioannis, Saxonum illius regis doctissimi, filia, Dresdae ortum duxit d. iv mens. Februarii MDCCCXXX, nupsitque Ferdinando, Sabaudiae Duci, Emmanuells II regis fratri, d. xxx mens. Aprilis MDCCCL, quo viduata est d. x mens. Februarii MDCCCLV, Margarita ac Thoma filiis sibi relictis. Post annos aliquot iugalibus vinculis sese iterum devinxit cum Marchione Rapalli, qui an. MDCCCLXXXIII mortuus est.

— Constantiae, aetatis suae anno octogesimo primo, supremum explet diem Schleyer ille, qui novum «internationalem» sermonem *volapuk* inter gentes inducere diu, sed inutiliter, conatus est.

— d. xx tenax propositi vir alter Londini morti occumbit, Gulielmus Booth, cuius «exercitus a salute», quem ipse constituit, si in aliqua deliramenta nunquam incidit, temperantiam praeditans humanitati tamen inutilis non omnino evasit.

— d. xxi Londinensis telegraphi sedes et ipsa grave incendium patitur, cuius causa telegraphicum commercium cum continentali Europa, cum Americis Anglicisque provinciis aliquot horas interruptum est.

— d. xxvi Manzini, aviatoriae Italicae cohortis subcenturio, ad Tripolim, cum aëronavi sua, ex improvisa machinae laesione, in mare praecipitat, seque molis implicationibus dissolvere non valens, fluctibus malo fato submergitur.

— d. xxvii flammae fortuito exortae Ouzoun, Tcharchi ac Tahtakalé, Constantinopolitanos vicos, comburant.

— d. xxviii Uriconti, Romanae quondam urbis in Anglica hodierna provincia Shropshire, reliquiae magni momenti repertae esse, Londino nunciantur.

— d. xxix atrae procellae in Anglia immensa damna apportant.

CONSTANTINIANI PACIFERI DECRETI MEMORIA

LATINE IN SCENIS ACTA

Dies illa felix proximat qua Constantinus, Constantii Chlori filius, mox Romanorum imperator, clausis Romae Iani ianuis, pacem hominibus retulit, et in primis Christianis. In horum enim commodum edictum illud composuit, quod Mediolani in vulgus prolatum, incredibili christiani Nominis laetitia, universis ordinibus adclamantibus, totus ter-

rarum orbis exceperit, atque ideo Constantinum Restitutorem felicium saeculorum salutavit.

Ipse enim, mortuo patre, qui Caesar Britanniae et Galliae dominabatur, a militibus imperator nuntiatur. Quamvis nondum sapientia christiana esset instructus, christianos tamen diligebat; et pluries horum fidem periclitatus, in Gallis et Britannia, eorum persecutionem comprimi iusserat; atque ita christiani haud aliter ac ceteri cives habebantur. Claras de hostibus victorias retulit; sed omnium celeberrima illa memorabitur, quam de Maxentio, Maximiani filio, eiusque in imperio successore, adeptus est. Ob avaritiam et crapulam omnibus hic despectui habitus; atque adeo omnes undique implorabant, ut in libertatem Romanos vindicaret; nec Constantinus, onus sibi traditum, vel armis, evertendi osorem generis humani eundemque religionis, detrectavit.

In magnis illis christianae reipublicae temporibus, ad gubernacula rerum sedebat S. Melchias, qui multa tulit, imperante Maxentio. Ipse optime dicere de se potuisset, quod multis post annis Leo XIII scriptitavit:

... certamina longa, labores,
ludibria, insidias, aspera quaeque tuli.
At, fidei vindex, non flectar: pro grege Christi
dulces pati, ipsoque in carcere dulces mori.

Dum multis premitur angustis et christiani ad incitas redacti esse videntur, ecce Constantinus, qui divino numine fretus, infenso animo, Urbem contra Maxentium petit. Etiam si numero inferior, victurus tamen pro certo esse reputabat, ac propterea congredi cum hoste summopere nitebatur. Ipse, nullo repugnante, est potitus Mediolano, Brixia, aliisque urbibus, quae ad imperatoris clementiam confugerunt; quo facto, gravibus impedimentis paene absolutus, ad Urbem contendit.

Maxentius tunc demum obviis ei cum exercitu fit trans Tiberim, in quo pontem versatilem fecit, utrimque ita seiunctum, ut duobus cum cuneis facillime adiungere ac firmare posset. Eo enim spectabat, ut, si illac Constantinus transire studeret, solutis ligaminibus, pons seiungeretur, et ipse cum suis sine effugio in aquis periret. Ut sibi Deos propitiaret, mulieres eis puerosque obtulit, et quum altaria victimarum sanguine fumarent, homo ferus in miserorum visceribus omen felix investigabat. E contrario Constantinus suos prece disposuit et Deo fretus in hostem impetum fecit. Strenue utrumque pugnatum est; sed victoria, diu anceps, tandem Constantino arrisit. Maxentius, quum fortissimum quemque suorum obruncatum vidisset, fuga salutem petiit; sed pontem transiens, quem ipse in hostium perniciem fecerat, propter fugientium impetum et multitudinem, ruptis vinculis, in Tiberim cum equo praeceps submersus est. Altero die corpus eius, in fluminis caeno detentum, reperitur. Quare

SOCIETAS EDITRIX ROMANA

ROMA - Via delle Coppelle, 35 - ROMA

praeter Officium nuntiorum et publicae rerum praedicationis, tum
per Italiam omnem, tum apud exterarum gentes, quo facilius satisfaceret
pluribus et Diurnorum suorum, et VOCIS URBIS commentarii sociis et
lectoribus requirentibus consultationes, consilia, explanationes, sollici-
tationes apud forenses aut civiles magistratus, aptum quoque recens
instituit

OFFICIUM CONSULTORUM ET PATROCINII,

quod eximiis iuris peritis concedidit.

Huiusmodi officii peculiare munus imprimis datum est, ea apud
Curias quaslibet et publicas administrationes procurandi, quae in com-
modum Sacerdotum in eorumque iurium omnium tutelam cedere maxime
possint, uti parochialium congruarum supplementa, cultualium expensa-
rum solutionem, regalium placitorum expeditionem, reddituum conver-
sionem, potestatem hereditatum vel aliarum liberalitatum excipiendarum,
docendi facultatem, etc.

PRO OMNIBUS

DILIGENTIA IN OPERE - TEMPERANTIA IN PRETIO

ANTHEA

(7)

(Ex fabula H. SIENKIEWICZ Poloni: *Eamus ad Ipsum*).

Ceterum quae subiecta oculis fuerant ita mulieris animum affecerant, tam alte insederant menti, ut ab eorum rerum cogitatione aut sermone vix abduci posset. Intento ore adsidebat pater nec obficebat quidquam: interdum de viri doctrina percontabatur quaedam, irritum plerumque studio, quod explicari a filia non plura posset, quam quae a Pontio Pilato acceperisset.

*Et iam nox humida caelo
Praecipitat, suadentque cadentia sidera sonnos.*

Itaque, remotis arbitris, quieti se tradit mulier. Ecce autem nondum plane sopita, sive aurium ludibrium, sive vera res fuit, audire sibi visa est effusum per auras concentum mire flebilem, his modis:

*E caeli gremio nostras deductus in oras,
Collibus aeternis genitus, stirps alta Parentis
Aequasovi, intactae soboles spesque unica Matris,
Edoret e molli cum primum cespite florem
Hilantemque avidas calicem proferret ad auras,
Excidit insano corruptus turbine. Mutus
Cuncta dolor terrorque tenet, pavidusque refugit
Grandia naturae miratus funera Titan.
Iheu nutantem concussis axibus orbem
Efigere, et caelum pallenti luce cruentum
Quis dabit? Adstitis, Superi, vastamque ruinam
Aeternis sufferte humeris: quo pondere tanta
Iam premitur moles? quae nunc extinguitur heu lux?(1)*

His erecta vocibus diu haesit, multa animo agitavit, uberes effudit lacrimas, donec ignota quadam consolatione percussa ac quasi fatigata in somnum decidit.

Ubi novus illuxit dies, omnium fulgidissimus, dormientem excitavit puerorum ac virginum, ut videbatur, chorus, ea gratia vocum tamque suavi sono, ut putares canere inter auras Charitum concordiam:

*Funde Sion carmen: salve mihi splendida Solis
Purpura; salve o virides in collibus herbae
Et gemmae roris zephyrique tepentis odores.
Quam scripsit dulcis circum praeco dia sanguis!
Instaurate aras, dabimus mox thuris odores
Mundaque purpureo spargemus limina flore.
Funde Sion carmen: longae post tempora brumae
Impia silva ruit, iesscia germinat arbor.*

(1) Haec et insequentibus versibus, quemadmodum alia non paucas, suo marte scriptor latinus fluxit.

Quo cantu delectata mulier risit tam blandum, ut nihil ea forma posset cogitari pulchrius. Adiere parens et coniux, quibus nullae fuerant auditae voces, admiratique oculos clariores stellis extra lunam fulgentibus et roseo colore suffusas genas, suismet oculis detrectabant fidem. Iamque in spem novam erectus animi pendebat Cinna, deberetne humi se prosternere illaque agere immortalibus gratias. Verum, quum in eo casset ut poplites flecteret venerabundus, revocatus est ab uxore petente ut in atrium sub umbra palmarum deferretur.

Ibi aliquot horas spatianti viri periculum meridiani temporis anxii exspectabant, eo magis quod videbatur aegra in dubium soporem incidisse. Cinna, qui omnia facilius quam moram illam perpeti poterat, metum inter et spem, dormientis anhelitus pene numerabat singulos. Fit tandem aliquando meridies. Anthea, repente res-ratis oculis:

— Arripe — inquit — me manu, Cai.

Expalluit Cinna, ratus umbras terrificas de more adesse mulieri.

— Videsne — inquit Anthea — prodeuntem lucem illam meque petentem?

— Obsecro: averte inde oculos.

At illa gestienti laetitia:

— Ecce lucem — exclamat. — Agnoscō hominem: Ipse est: en mihi subridet: transfixas ad me tendit manus. O inauditae misericordiae virum, imo Deum! Ipse me sanat: Ipse me vocat.

Ad haec Cinna tremebundus:

— Eamus — inquit — eamus ad Ipsum.

Desiluit lecto mulier iis animi et corporis viribus, quibus usa fuerat antea nunquam. Simul autem caeco quodam impetu decurrentibus obviam fit Pontius Pilatus, citato cursu anhelus abstergensque frontem sudore diffluentem.

Is ancipiti inter cachinnum et stuporem vultu:

— Audistisne? — inquit. — Excitatum aiunt a mortuis Nazarenum.

Cui Anthea:

— Scimus; quaeso, ne moras afferas. — Arreptaque viri manu: — Eamus — inquit — eamus ad Ipsum!

P. ANGELINI.

FINIS.